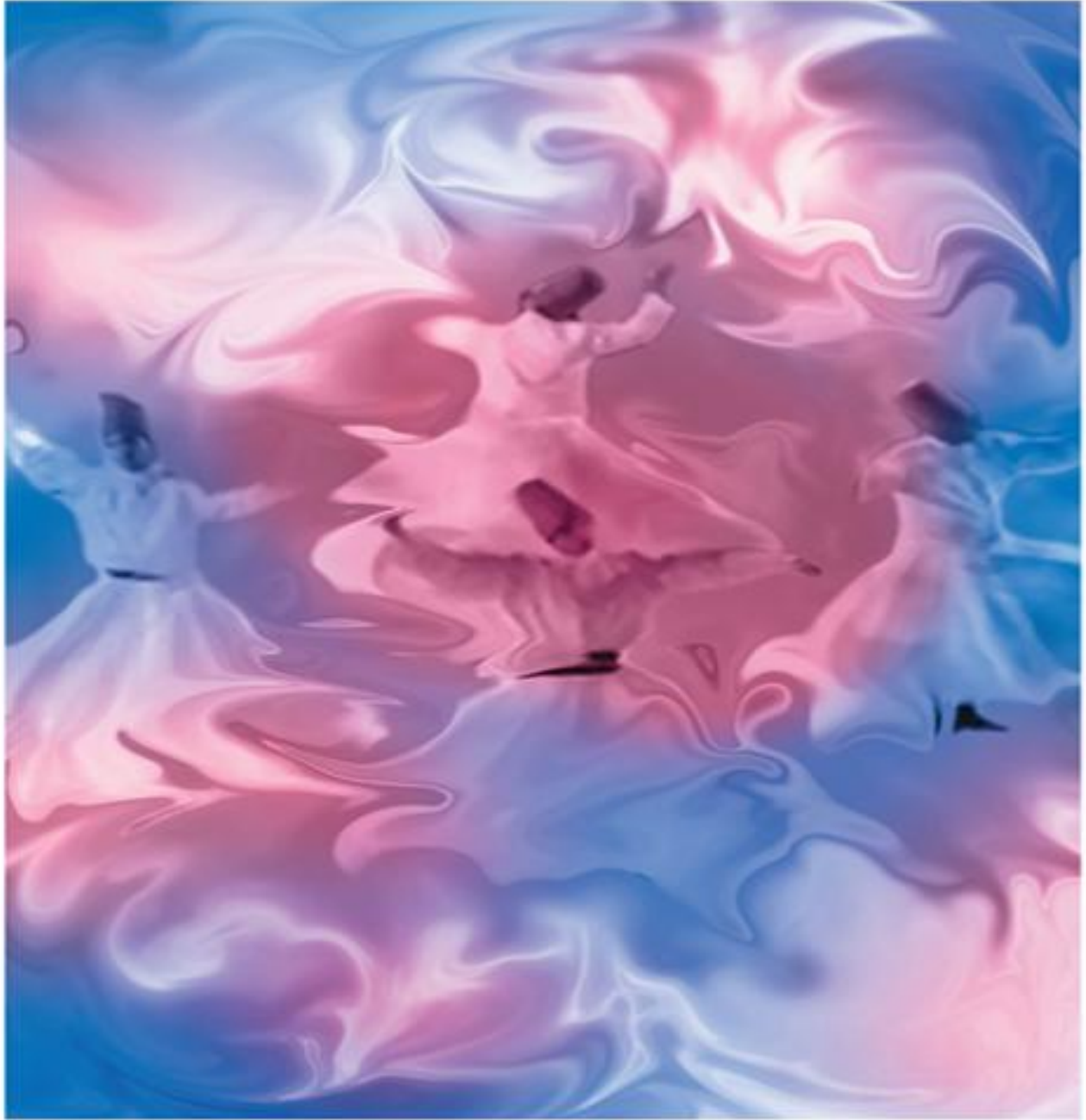

BORDO SIYAH

TÜRK KLASİKLERİ - HİKÂYE

MESNEVÎ'DEN
SEÇME HİKÂYESLER
MEVLÂNÂ

HAZIRLAYAN: MEHMET YALÇIN YILMAZ

ÖNSÖZ VE SORULARLA AKTİF ÖĞRENME YÖNTEMİ UYGULANMIŞTIR

**MESNEVÎ'DEN SEÇME
HİKÂYELER**

MEVLÂNÂ

HAZIRLAYAN:

MEHMET YALÇIN YILMAZ

TÜRK KLASİKLERİ

HİKÂYE

Bordo Siyah Yayınları

Mesnevîden Seçme Hikâyeler

Mevlânâ

Hazırlayan: Mehmet Yalçın Yılmaz

Editör: Kemal Bek

Redaksiyon: Kemal Bek

Tashih: Esen Güray

Bordo Siyah Yayınları

TÜRK KLASİKLERİ

MESNEVİDEN SEÇME HİKÂYELER

MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ (1207-1273): GÜNÜ-MÜZDE AFGANİSTAN SINIRLARI İÇİNDE YER ALAN BELH KENTİNDE DOĞDU. “MEVLÂNÂ”, “EFENDİMİZ”; “RÛMÎ” İSE, “ANADOLULU” DEMEKTİR. ÇOCUK YAŞTA AİLECE ANADOLU’YA GÖÇTÜ. ÇEŞİTLİ YERLERDE YAŞADIKTAN SONRA 1228’DE KONYA’YA YERLEŞTİ VE BURADA ÖLDÜ. OĞLU SULTAN VELED, BABASININ DÜŞÜNCELERİNİ TEMEL ALARAK MEVLEVÎLİK TARİKATINI KURDU. HEMEN BÜTÜN YAZDIKLARINDA “TANRI AŞKI”NI DİLE GETİREN MEVLÂNÂ’NIN YAPITLARI ARASINDA *DİVAN*, *FÎH-İ MÂ FİH* VE *MEKTÛBÂT* (MEKTUPLAR) DA VARDIR.

EDİTÖR

KEMAL BEK: 1972’DE İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNÜ BİTİRDİ. LİSE EDEBİYAT ÖĞRETMENLİĞİNDEN EMEKLİ OLDU. KOÇ ÜNİVERSİTESİ’NDE “TÜRK DİLİ” VE “CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ, ÖYKÜSÜ, ROMANI” VE MALTEPE ÜNİVERSİTESİ’NDE “TÜRK DİLİ” DERSLERİ VERDİ. “KAMER” ADLI ÖYKÜSÜ 1989’DA YUNANCAYA ÇEVİRİLDİ. YAZI YAŞAMINA, 1969’DA *YELKEN* DERGİSİNDE YAYIMLANAN ELEŞTİRİSİYLE BAŞLADI; *SOYUT*, *FİKİR VE SANATTA HAREKET*, *EDEBİYAT CEPHESİ*, *AGORA*, *TÜRK DİLİ DERGİSİ*, *LUDİNGİRRA ŞİİR DERGİSİ*, *YAŞASIN EDEBİYAT*, *VARLIK*, *GÖSTERİ*, *CUMHURİYET KİTAP* GİBİ DERGİLERDE ÖYKÜ, DENEME VE ELEŞTİRİLERİ YAYIMLANDI. EDEBİYAT ELEŞTİRİLERİNDE METİNDEN YOLA ÇIKAN BEK, ZAMAN ZAMAN GÖSTERGEBİLİM YÖNTEMİNDEN DE FAYDALANDI. MEYDAN LAROUSSE, GELİŞİM HACHETTE, TEMA LAROUSSE GİBİ ANSİKLOPEDİLERDE MADDE YAZARI VE REDAKTÖR OLARAK ÇALIŞTI. *BORDO SİYAH YAYINLARI*’NİN TÜRK KLASİKLERİ EDİTÖRÜ OLARAK SAYISIZ KİTABA İMZA ATTİ. HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR’IN TÜM YAPITLARINI YAYINA HAZIRLADI. *YAHYA KEMAL BEYATLI / YAŞAM ÖYKÜSÜ VE YAPITLARINI OKUMA KILAVUZU* VE *METİN İNCELEMELERİYLE SÖZLÜ YAZIN DÖNEMİNDEN TANZİMAT*

DÖNEMİNE ESKİ TÜRK YAZINI VE ANLATIDAN ELEŞTİRİYE İSİMLİ ÜÇ KİTABI VARDIR.

HAZIRLAYAN

MEHMET YALÇIN YILMAZ: 1999'DA İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ'NDEN MEZUN OLAN MEHMET YALÇIN YILMAZ HALEN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ DİL MERKEZİ TÜRKÇE BÖLÜMÜ'NDE ÇALIŞMAKTADIR. ÇEŞİTLİ YAYINEVLERİ TARAFINDAN YAYIMLANAN ESERLERİ ŞUNLARDIR: *HALK ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER, GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞMA, DİKSİYON: GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞMAK İÇİN.*

REDAKSİYON

KEMAL BEK: BAKINIZ EDİTÖR.

TASHİH

ESEN GÜRAY: 1961'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ESKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDU. 1978 YILINDAN BERİ YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE DÜZELTMEN OLARAK ÇALIŞMAKTADIR. *GELİŞİM YAYINLARI, SABAH KİTAPLARI* VE *TURGUT YAYINCILIK*'TA UZUN YILLAR ÇALIŞTI. *BORDO SİYAH* DIŞINDA *İŞ-KÜLTÜR YAYINLARI* VE *CUMHURİYET KİTAPLARINA* DA DIŞARIDAN DÜZELTMENLİK YAPMAKTADIR.

ÖNSÖZ

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 30 Eylül 1207’de, günümüzde Afganistan sınırları içinde yer alan Horasan bölgesindeki Belh kentinde doğdu. Asıl adı Muhammed Celâleddin’dir.

“Efendimiz” anlamına gelen “Mevlânâ” sözcüğü, İslam dünyasında saygı belirtmek için önemli kişilerin adlarının önünde kullanılan bir sandır. Bu san kendisine, daha pek gençken, Konya’da ders vermeye başladığı sırada verilmiştir. “Rûmî” ise, “Anadolulu” demektir; Mevlânâ’nın, bu sanla tanınmasının nedeni, eskiden “Diyâr-ı Rûm”, yani “Roma Ülkesi” denen Anadolu’nun bir ili olan Konya’da uzun süre oturması, ömrünün büyük bir bölümünün orada geçmesi ve türbesinin burada bulunmasıdır.

Babası, Belh kentinin ileri gelenlerinden bilgin Bahâeddin Veled; oğlu, daha sonra Mevlânâ’nın kurduğu tarikatı geliştirecek olan şair Sultan Veled; annesiye, Belh Emîri Rükneddin’in kızı Mümine Hatun’dur. Dedesi Hüseyin’in lakabı, Celâleddin’dir.

Mevlânâ henüz çocukken, babası Belh’ten ayrılmayı uygun gördü; bunun nedenini kimi kaynaklar, Moğol istilasını sezen Bahâeddin Veled’in Bağdat’a çağrılması olduğunu belirtir. Bahâeddin Veled, Belh’ten 1212 ya da 1213’te ayrıldı. Hac görevini yerine getirdikten sonra, dönüşte Şam’a uğradı. Daha sonra da 1222’de Anadolu’ya geçerek Karaman’a yerleşti ve burada yedi yıl kaldı. Mevlânâ, 1225’te Şerefeddin Lala’nın kızı Gevher Hatun ile bu kentte evlendi; Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi adlı iki oğlu oldu.

Bu yüzyılda Anadolu’nun büyük bir bölümü Selçuklu egemenliğindeydi. Bu devletin başkenti Konya’ydı. O sırada Konya sanat ve bilim bakımından en parlak dönemini yaşıyordu. Bahâeddin Veled, Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubâd’ın çağrısını kabul ederek, 1228’de, ailesiyle birlikte Konya’ya yerleşti; 1231’de de orada öldü.

Mevlânâ Celâleddin, ilk tasavvuf bilgilerini babasından aldı. Babası öldüğünde yirmi dört yaşında olan Celâleddin, babasının makamına geçti. Bu arada da çeşitli bilginlerden ders görerek tasavvuf kültürünü geliştirdi.

Mevlânâ, din biliminde ve tasavvufta daha çok derinleşmek için Haleb'e, sonra Şam'a gitti; burada, kendisinden çok etkileneceği Şems-i Tebrîzî ile tanıştı. Şems, 1244'te Konya'ya geldikten sonra, Mevlânâ'nın bilimle dolu dünyasında, tasavvufçu "Tanrı aşkı"yla yepyeni ufuklar açtı.

Mevlânâ, bundan sonra yıllar boyunca Mevlevîlik tarikatını geliştirmekle uğraştı. 1273'te birden hastalanıp yatağa düştü ve kısa bir süre sonra öldü. Mevlânâ'nın ölüm gecesine "Şeb-i Arûs" (Düğün Gecesi) adı verilir.

Yapıtları

Mesnevî: Mesnevî klasik doğu edebiyatında, aa bb cc diye uyaklanan ve roman gibi uzun konuları işleyen bir şiir türünün adıdır; ama genel olarak "Mesnevî" dendiği zaman, akla Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si gelir. Şimdi Konya Mevlânâ Müzesi'nde olan, 1278 tarihli en eski Mesnevî yazmasına göre beyit sayısı 25 618'dir; aruz ölçüsüyle yazılmıştır.

Divan-ı Kebir (Büyük Divan): Divan şairlerinin şiirlerini topladıkları deftere, "divan" denir. Mevlânâ'nın bütün şiirlerini derleyen bu yapıtındaki şiirler Farsça'dır; ancak içinde Türkçe, Arapça ve Rumca şiirler de vardır.

Mektûbât (Mektuplar): Mevlânâ'nın başta Selçuklu hükümdarlarına ve devrin ileri gelenlerine öğüt için ya da kendisine sorulan soruları açıklamak üzere yazdığı 147 mektubu içerir.

Fîhi Mâ Fih: "Fîhi mâ fih", "Ne varsa içindedir" anlamında Arapça bir cümledir. Kitapta Mevlânâ'nın söyleşileri yer alır.

Mecâlis-i Seb'a: "Mecâlis-i seb'a" "yedi meclis" demektir; Mevlâna'nın yedi vaazını bir araya getirir.

MESNEVÎ'DEN SEÇME HİKÂYELER

Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si, onun din ve tasavvuf konularındaki görüşlerini içeren en büyük yapıtıdır. Mevlânâ bu yapıtı zamanın doğu kültürünün özü diyebileceğimiz öğretici ve duygulandırıcı bilgilerle yazarken, yer yer de hikâyelerle süslemiş, öğretici metinlerine örnek olarak bu hikâyeleri anlatmıştır. Bu bakımdan hikâyeler, zamanın kültürünün, dünyaya bakışının da birer özeti gibi düşünülebilir.

Hikâyelerin konularının kaynakları pek araştırılmış değildir; ancak kimilerinin Mevlânâ'nın kendi yarattığı, kimilerininse değişik kaynaklardan alınıp kendisinin anlatımıyla yeniden yazılan metinler olduğu düşünülebilir. Bu hikâyeler arasında fabl türüne yakın olanlar olduğu gibi, günümüzde yazılmış kadar yetkin hikâye yapısında olanlar da vardır.

Hikâyelerin kahramanları, hükümdarlardan sıradan insanlara değin geniş bir yelpaze oluşturur; o dönemin çeşitli kişiliklerinin, mesleklerinin, kentlerinin ve benzeri özelliklerinin gözlemlerini yansıtır. Ancak, dönemin yazış biçimine uygun olarak, bu kahramanların karakterleri, yazarının daha önceden belirlediği ahlak dersine göre biçimlenir. Bundan dolayı kahramanların karakterleri dönemin yaşayan kişilikleri olmaktan çok, vermek istediği ahlak dersine göre yazarın biçimlendirdiği kişiliklerdir.

TÜCCAR İLE PAPAĞANI

Bir tüccarın papağanı vardı; ama bu güzel kuşu kafese kapatmıştı. Tüccar bir gün Hindistan'a gitmek için yol hazırlığına başladı. Kölelerinin, cariyelerinin^[1] her birine tek tek, döndüğünde kendilerine neler getirmesini istediklerini sordu. Hepsi ayrı şeyler istedi. Tüccar papağanına da:

“Ey güzel kuşum, Hindistan'dan sana ne getireyim, sen ne istersin?” dedi.

Papağan:

“Oradaki papağanları görünce halimi anlat ve onlara de ki: ‘Falan papağan benim mahpusumdur, ben onu kafeste besliyorum. Size selam söyledi. Ben gurbet ellerde kafeslerde sizin özleminizle can vereyim, siz serbestçe ağaçlıklarda kayalıklarda dolaşın. Bu doğru mudur? Hiç değilse bir sabah vakti beni de hatırlayın, ben de birazcık mutlu olayım.’ Bunları söyle, başka bir şey istemem...” diye yanıt verdi.

Tüccar kervanını hazırlayıp yola çıktı. Günler, geceler boyunca yol aldı; sonunda Hindistan'a vardı. Giderken birkaç papağan gördü. Papağanlar kayalıklara konmuştu. Atını durdurup seslendi:

“Ben falan memlekette, şu kişiyim; ticaret yapmak için buraya geldim. Benim bir papağanım var, size selam söyledi ve şunları şunları söylememi istedi,” dedi.

Tüccar sözlerini bitirir bitirmez, o papağanlardan biri titredi, nefesi kesildi, düşüp öldü.

Tüccar bu haberi verdiği için bin pişman oldu:

“Ne yaptım, bu zavallı kuşun ölümüne yol açtım. Belki de bu benim kuşumun bir yakını, çok seveni idi,” diye düşündü.

Aradan epeyce zaman geçti, tüccar alışverişini bitirip memleketine döndü. Herkese hediyelerini dağıttı.

Papağan, kafesinde bu olanları seyrediyordu; sonunda dayanamayıp tüccara sordu:

“Benim istediğim nerede? Oradaki papağanları gördün mü? Onlara selamımı götürdün mü? Ne gördünse anlat, beni de mutlu et...” dedi.

Tüccar:

“Sevgili papağanım, kusuruma bakma, ama söylemesem daha iyi olur sanırım; çünkü hâlâ o haberi götürerek yaptığım akılsızlığa ve cahilliğe yanıyorum... Onun için, anlatmasam daha iyi,” dedi.

Papağan ısrar etti; bunun üzerine tüccar gönülsüzce olanları anlattı:

“Söylediğin yere varıp dostların olan papağanları görünce, senin dediklerini ve selamını söyledim. İçlerinden biri buna dayanamadı, çok üzüldü, titredi ve hareketsiz kaldı, sonra dayanamadı, öldü gitti. Bunu görünce çok pişman oldum, ama boşuna... bir kez söylemiş bulundum,” dedi.

Tüccar sözlerini bitirince, papağan kafesin içinde titredi, hareketsiz kaldı ve biraz sonra düşüp öldü. Tüccar, kuşunu öyle görünce aklı başından gitti, ağlayıp sızlamaya başladı; başındaki külahı çıkarıp yere vurdu:

“Ey güzel kuşum, sana ne oldu, neden böyle oldun? Ben ne yaptım, başıma ne işler açtım!” diye dövündü, ağladı.

Sonunda ölü papağanı kafesten çıkarıp pencerenin kenarına getirdi. Tüccar onu getirir getirmez, papağan hemen canlanıp uçtu; bir ağacın en yüksek dalına kondu.

Tüccar şaşırıp kaldı:

“Ey güzel kuş! Bu ne iştir, bu ne durumdur, bana anlat; bu hileyi nasıl öğrendin de beni kandırdın?” dedi.

Papağan konuştuğu daldan seslendi:

“Sevgili efendim! O Hindistan’da gördüğün papağan, benim selamımı alınca düşüp ölmüş gibi yaparak bana bu haberi gönderdi. Bana ‘Eğer kurtulmak istiyorsan öl!’ dedi. Ben de, gördüğün gibi, onun dediğini yaparak hapisten kurtuldum. Kısaca öldüm, kafeslerde tutulmaktan kurtuldum...” dedi.

DİKEN EKEN ADAMIN HİKÂYESİ

Sert huylu bir adam, yolun kenarına dikenler ekti. Dikenler büyüüp çoğalınca yoldan geçenleri rahatsız etmeye başladı. Yoksulların ayaklarını kanatıyor, giysilerini yırtıyordu. Yoldan geçenler:

“Bu dikenleri sök, insanları rahatsız etmesin,” demeye başladılar.

Ama adam bunlara aldırmıyordu. Bir gün Allah’ın bir ermişi ona:

“Kesinlikle bu dikenleri sök!” dedi.

Adam yanıt verdi:

“Elbet bir gün sökerim.”

Adam dikenleri sökme işini “yarın”, “yarın” diyerek erteledikçe, dikenler büyüüp çoğalıyordu.

Ermiş, adama:

“Ey verdiği sözünde durmayan adam, sök şu dikenleri artık,” dedi.

Adam:

“Bugün işim çok; bugün olmazsa yarın... bir gün kesinlikle sökeceğim...” dedi.

Allah’ın ermişi, bunun üzerine şu sözleri söyledi:

“Sen, hep yarın diyerek bu işi erteliyorsun, ama şunu bil ki her geçen gün o dikenler büyüüp güçleniyor; dikenleri sökecek olan sense, gücünü kaybediyorsun. Dikenler gün geçtikçe çoğalıp gençleşiyor, sense yaşılanıyorsun.”

HAYVANLARIN DİLİNİ ANLAYAN ADAM

Adamın biri Mûsâ Peygamber'e geldi:

“Ey Mûsâ! Ne olur, dua et de ben hayvanların dilinden anlayayım ve bundan kendime pay çıkartarak daha iyi bir insan olayım,” dedi.

Mûsâ Peygamber:

“Haydi işine git, kaldıramayacağın yükün altına girme. Bu halin senin için daha hayırlıdır,” dedi.

Ama adam dinlemedi ve ısrar etti:

“Ey Mûsâ! Ne olur, hiç olmazsa kapımda yatan köpekle horozun dilinden anlayayım.”

Mûsâ Peygamber, adamı bu işten vazgeçirmek için ne kadar uğraştıysa da, olmadı. Adam ısrar etti. Bunun üzerine Mûsâ Peygamber, ona dua etti. Adam sevinerek evine döndü. Ertesi sabah hizmetçi sofrayı kurarken, bir parça ekmek yere düştü. Horoz koşarak bunu kaptı. Köpek ona kızarak:

“Ey horoz, sence bu yaptığın doğru mu? Sen buğday da yiyebilirsin arpa da. Hatta mısır da. Ama ben ekmekten başka bir şey yiyemem, neden benim yiyeceğimi kapıyorsun?” dedi.

Horoz yanıt verdi: “Haklısın... ama hiç üzülme, yarın bizim efendinin eşeği ölecek, sen de böylece karnını güzelce doyuracaksın,” dedi.

Onların konuşmalarını duyan adam, hemen eşeği pazara götürerek sattı. Ertesi sabah, “Bakalım köpekle horoz ne konuşacaklar?” diye onların yanına geldi.

Köpek, horoza sitem ediyordu:

“Hani eşek ölecekti, hani bugün karnımızı güzelce doyuracaktık?”

Horoz: “Eşek elbet de öldü, ama başka yerde; çünkü efendimiz onu sattı. Ama hiç merak etme; çünkü yarın at ölecek, o zaman da daha büyük bir ziyafete konacaksın,” dedi.

Bunları duyar duymaz, adam hemen ahıra koştı, atı pazara götürüp sattı. Sevinçle evine dönerken şunları düşünüyordu:

“Bu hayvanların dilini öğrenmem çok iyi oldu. Böylece zarardan kurtuldum.”

Ertesi sabah, yine, “Acaba ne konuşacaklar?” diyerek köpekle horozun yanına gitti. Köpek yine horoza sitem ediyordu:

“Yahu horoz, bu sefer de dediğin olmadı; yoksa sen de mi yalan konuşmaya başladın?” dedi.

Horoz: “Hayır ben yalan söylemedim; at ölecekti... ancak sahibimiz onu da sattı. Sen yine de merak etme, yarın sahibimizin çok sevdiği kölesi ölecek o zaman yemekler yapılacak, helvalar dağıtılacak; hepimiz doyacağız,” dedi.

Bunu duyan adam, yine hiç beklemeden kölesini pazara götürüp sattı. Dönerken:

“Bu horozla köpeğin dilini öğrenmem iyi oldu. Bu sayede birçok zarardan kurtuldum,” diye düşünerek seviniyordu.

Ertesi gün, yine köpekle horozun yanına koştı. İkisi yine konuşuyorlardı. Köpek bu sefer çok kızgındı:

“Ey yalancı horoz, hani köle ölecek, bu sayede karnımız doyacaktır? Günlerden beri beni yalanlarınla avutuyorsun! Bu sana yakışır mı?”

Horoz: “Ben yalancı değilim,” dedi, “Köle öldü, ama burada değil, başka yerde. Çünkü sahibimiz onu da sattı. Aslında hiç iyi etmedi. Çünkü şimdi sıra kendisine geldi: İlk önce, kaza, bela eşeğe gelecek, böylece sahibimiz kazadan kurtulmuş olacaktı. Eşeği satınca, sıra ata geldi; atı da satınca, köleye geldi. Köleyi de satınca, bela sırası ona gelecek. Sıra onda... Yarın sahibimiz ölecek, o sayede hepimiz doyacağız,” dedi.

Bunu duyan adam ağladı, dövündü, başını taşlara vurdu; ama iş işten geçmişti.

NAMAZDA KONUŞAN HİNTLİLER

Dört Hintli Müslüman bir mescitte namaza durmuştu. Bu sırada mescidin müezzini yanlarına geldi. Hintlilerden biri namazda olduğunu unutup müezzine sordu:

“Müezzin, acaba ezanı okudun mu? Yoksa namaza daha vakit var mı?”

Arkadaşı, namazda olduğu halde, kendisini tutamayarak kızdı: “Sus yahu, namazda konuşulur mu? Namazın bozuldu!”

Üçüncü Hintli, ikincisine çıkıştı: “Ona ne karışyorsun, asıl sen kendine bak! Sen de konuştun, senin de namazın bozuldu!”

Bu sırada dördüncüsü söze karıştı:

“Hepinizin namazı bozuldu. Hamdolsun ben, sizin gibi yanlış davranıp konuşmadım ve namazımı bozmadım!”

Böylece, gevezelikleri yüzünden dördünün de namazı bozulmuş oldu.

Ne mutlu o kişiye ki, kendi ayıbını görür; kim birinin ayıbını görürse, o ayıbı kendisinde bulur. Sende o ayıp yoksa da, yine emin olma; çünkü o ayıbı bir gün sen de yapabilirsin; o ayıp seni de bulur.

ASLANIN PAYI

Aslan, kurt ve tilki, üçü bir olmuşlar, avlanmak üzere ormana girmişlerdi. Akşama kadar bir dağ öküzü, bir keçi, bir de tavşan avlayan üç arkadaş, avlarını sırtlayarak bir mağaraya getirmişler, sofraya oturmuşlardı. Aslan, kurda dönerek:

“Gel bakalım aziz dostum, şu hayvanları paylaşır da karnımızı doyuralım,” emrini verdi.

Kurt, ezile büzüle avı şöyle paylaştırdı:

“Ey, ulu sultanım! Şu dağ öküzü, senin payın. O büyük, sen de büyük ve çeviksin. İzin verirseniz, yaban keçisi de benim olsun. Tilki kardeş, tavşanı sever; şu semiz tavşan da onun olsun.”

Aslan bu paylaşımına kızdı:

“Sen kim oluyorsun budala! Unutma ki, ormanlar şahı aslanın huzurundasın. Ben varken, paylaşımında sana söz düşer mi!” diyerek, bir pençede zavallı kurdu yere serdi.

Durumu gören tilki, korkudan titriyordu. Aslan bu sefer ona döndü:

“Ne bakıyorsun öyle! Haydi sen pay et şu avları!”

Tilki başına gelecekleri bildiğinden, korkuyla:

“Ey büyük sultan! Pay etmek haddim değil ama, söyleyeyim: Bu tavşan, sizin sabah kahvaltınız. Keçi öğle yemeğiniz için nefis bir yahni olur. Öküzü de akşam yersiniz.”

Aslan, bu paylaşımından çok hoşlanıp tilkiye sordu:

“Bu kadar adaletli paylaşımı nereden öğrendin dostum?”

Tilki, boynunu bükerek yerde cansız yatan kurda bir göz attı, aslana:

“Şu haddini bilmez kurdun halinden,” diye yanıt verdi.

Bunun üzerine aslan:

“Sen bizim aşkımıza kendi payından vazgeçtin; üçü de senin olsun, üçünü de al götür,” dedi.

Tilki de, “Aslan, bana kurttan sonra teklif etti; bunu pay et diye önce bana teklif etseydi, ondan canımı kurtarabilir miydim?” diyerek içinden yüzlerce kez şükretti.

Akıllı o kişidir ki, dostlarının başına gelenlerden ders alır. Eğer ululanmayı bırakmaz, ders almazsa, onun azgınlığından başkaları ders alır.

NEFSİNİN TUZAĞINA DÜŞEN

ASLAN

Çok büyük bir ormanda, azılı bir aslan yaşıyor; bütün hayvanlar ondan çok korkuyordu. Böyle yaşamaktansa bir çare aradılar; düşünüp taşındılar, aralarında bir kurul seçerek aslana gönderdiler:

“Ey ormanların şâhı aslan, her gün içimizden birini yakalıyor, yiyorsun. Buna bir diyeceğimiz yok. Ama bunun için sıkıntıya girmek niye? Sen tahtında otur. Biz sana her gün içimizden birini yollarız, sen de rahatça yersin. Böylece biz de huzur içinde ömrümüzü geçiririz,” dediler.

Bu sözler aslanın hoşuna gitti, kabul etti. Artık her sabah bir hayvan, aslana teslim ediliyordu. Derken sıra tavşana geldi.

Hayvanlar, “Eh ne yapalım.. kısmet böyle! Çoğumuzun rahatı için, birimizin ölmesi gerek. Haydi, vakit geçirmeden yola düş de aslanı kızdırmayalım,” dedilerse de, tavşan işi ağır alıp aldırmadı. Hayvanlar telaşlandılar. Sonunda, yalvara yakara tavşanın yola düşmesini sağladılar.

Tavşan kayıtsız, seke oynaya aslanın karşısına geldi; ama vakit de epey ilerlemişti.

Açlıktan ateş püsküren aslan kükredi:

“Nerde kaldın? Neden geciktin!”

Tavşan, yapmacık bir telaşla terini silip boynunu büktü:

“Aman efendim, ben saygıda kusur etmedim. Sabah erkenden yola çıktım, ama başka bir aslan yolumu kesti. Ondan kurtuluncaya kadar neler çektiğimi bilemezsiniz,” dedi.

Aslanın öfkesi büsbütün başına vurdu:

“Kim bu küstah? Bu ormanda yalnız benim hükmüm geçer. Kimmiş o, çabuk söyle?”

Tavşan durumdan memnundu; hep öteki aslanı övüyordu. Onun başka bir aslanı övmesi, aslanın gururunu incitti, artık dayanamadı:

“Düş önüme, göster şu alçağı!” dedi.

Yola düştüler. Tavşan aslanı bir kuyunun başına getirdi:

“İşte sultanım, bu kuyunun içinde... Bakınız nasıl da kurulmuş!”

Aslan hırsıyla kuyunun içine baktı; kuyuda kendi yansımasını gördü, hırlamaya başladı. Kuyudaki aksi de hırladı. Tavşan fırsatı kaçırmadı:

“Görüyor musunuz efendim, size nasıl da meydan okuyor?”

Aslan büsbütün öfkelen-di, gözleri döndü:

“Bir diyarda iki sultan olmaz. Parçalamalıyım onu!” diye mırıldandı; ardından da gü-m diye kuyuya atladı.

Tavşan neşeyle, yemyeşil çayırda seke oynaya geri dönerek hayvanlara kurtuluşu müjdeledi.

Ey insanoğlu! Sen bu dünya kuyusunun dibine hırsıyla, açgözlülükle atlamış ve tutsak olmuş mahpus bir aslansın.

Nefsini yen de, tavşan gibi özgür dolaş. Senin tavşan benliğin kırdan ziyip içmekte, zevk ve sefa etmekte, sen ise şu dedikodu ve kavga kuyusunun dibindesin.

SULTAN MAHMUD'UN HİKÂYESİ

Sultan Mahmud, bir gece yalnız başına şehri dolaşırken bir grup hırsıza rastladı. Hırsızlardan biri:

“Ey insanoğlu, sen kimsin?” diye sordu.

O da:

“Ben de sizlerden biriyim...” dedi.

Daha önce onu hiç görmedikleri halde, her biri ötekilerden birinin arkadaşı olduğunu sanarak padişaha ilişmedi, “Yabancı biri olsa, hiç tanımadığı, kılıklarından kim oldukları belli olan böyle bir topluluğa kolayca yanaşıp da ‘Ben de sizdenim,’ diyebilir mi hiç?” diye düşünerek rahatladılar; ona ilişmediler.

İçlerinden biri:

“Ey hile ve düzende becerikli olanlar! Haydi, herkes becerilerini bir bir sayıp döksün ortaya da, kimlerde neler var bilelim,” dedi.

Bir başkası dedi ki:

“Benim kulaklarımda öyle bir özellik var ki, köpek havladığı zaman ne dediğini anlarım.”

Adamlar burun kıvrarak:

“Bu özellik, iki kuruş eder ancak,” dediler.

Bir başkası:

“Benim bütün özelliğim, gözümde. Geceleyin karanlıkta kimi görsem, hiç şüpheniz olmasın ki gündüz gördüğümde onu tanırım,” dedi.

Başka biri:

“Benim bütün becerim kolumdadır. Bu gücümle duvarları delirim,” dedi.

Daha başkası:

“Allah bana bir burun vermiş ki ‘İnsanlar, madenlere benzer’ sırrına ermişim. Toprağın bedeninde ne kadar para var, hangi maden gizli, masrafı kendinden fazla olur mu... hemen anlarım. Mecnun gibi toprağı koklayıp, yanılmadan Leylâ’nın^[2] toprağını seçerim. Her gömleği koklarım da, içinde Yusuf^[3] mu var, şeytan mı var bilirim,” dedi.

Sonunda dediler ki:

“Ey vefâlı ve yüce dost! Söyle bakalım, senin becerin nedir?”

Sultan Mahmud:

“Benim bütün becerim, sakalımdadır. Öyle ki, suçluları cellada verdiklerinde, sakalım oynayınca kurtuluverirler bütün cezadan da, ölümden de. Ne bir dertleri kalır, ne elemeleri.”

“Önderimiz sensin, minnet gününde kurtuluşumuz senden olacaktır. Hiç kimsede sendeki bu becerinin eseri dahi yoktur,” dediler ve Sultan Mahmud’u kendilerine önder seçtiler.

Sonra hep birlikte yola çıktılar; soymak için saraya doğru ilerlemeye başladılar. Bu sırada, sağ taraflarında bir köpek havladı.

Köpek sesinden anlayan hırsız:

“Köpek diyor ki, ‘Padişah sizinle birlikte dir.’”

Kement atan, yüksek bir yere kement attı, hepsi tırmanıp çıktılar. Koku alan, sürekli çevreyi kokladı, padişahın hazinesinin duvarını göstererek:

“Hah, bulduk,” dedi, “Şurada eşsiz bir hazine var!”

Delik delen, deldi duvarı, içeri girdiler, her biri gücü yettiğince, umudunun ulaştığına aldı alacağına, çıkıp döndüler yerlerine.

Padişah geçtikleri yolları, hırsızların özelliklerini, her birinin aldıklarını aklında tuttu. Uykuya daldıklarında, gizlice ayrıldı yanlarından, sarayına döndü. Muhafızları, kolcuları, askerinden yiğit olan bir bölüğü, hırsızların yerlerini tarif ederek yolladı; hırsızların tamamını tutup huzura getirdiler. Hepsi tir tir titriyordu. Hem de büyük bir şaşkınlık içindeydiler. Öyle ya, soygunu yaparken kendilerini kimse görmemişti; daha üzerinden bir gün bile

geçmemişti soygunun. Elleriyle koymuş gibi yakalanmışlardı askerler tarafından.

Geceleyin kimi gorse onu gündüz de tanıyan, kafasını kaldırıp padişahın yüzüne bakar bakmaz tanıyıverdi, yüce sultanı.

Arkadaşlarına döndü:

“Padişahımız, gece bizimle olan, sakalı hünerli arkadaşımızdır,” dedi, “Nerede olursanız olun, o sizinledir denen padişah budur işte arkadaşlar. Ben ondan bağışlanmamı isteyeceğim. Biz can gibi balçığa kakılıp kaldık; kıyamet gününde can güneşi sensin. Ey gizlice yürüyen padişah, vakit geldi. Kerem et, hayırlısıyla sakalını bir oynat. Biz hepimiz becerilerimizi gösterdik, ama bunlar ancak talihsizliğimizi arttırdı; boynumuzu bağladı da, baş aşağı düştük, alçaldık.”

Gece gördüğünü gündüz tanıyanın söyledikleri işe yaradı; zaten otekilerin becerileri insana yolunu şaşırtan gulyabaniler gibiydi. Yalnız geceleyin padişahın yüzünü gören göz başkaydı; şnk, onun sayesinde bağışlandılar.

SULTAN MAHMUD İLE EYAZ

Gazneli Mahmud bir gün ava çıkmıştı. Bir ceylanın peşine düşmüş, atı ile izliyordu. Yanındaki adamlarından ayrılmıştı. Uzakta birkaç Türkmen evi gördü, oraya geldi. Susamıştı; evlerden birinden su istedi. Karşısına genç Türkmen olan Eyaz çıktı. Sultan Mahmud'un kılığında ve halinden padişah olduğunu anladı; onu saygıyla selamladı:

“Padişahım, biraz dinlenin. Bu çevrede suyu çok hoş bir çeşme var. Babam şimdi oraya gitti, su getirecek; size o sudan sunarım,” dedi.

Sultan Mahmud atından aşağı indi. Eyaz konuşkan, tatlı dilli, saygılı bir gençti. Bir süre padişahı oyaladı. Çevrenin güzelliklerinden, kendi yaşayışlarından söz etti.

Eyaz bir süre sonra kalktı su getirdi, sultana sundu. Sultan suyu içti ve:

“Suyun çok güzel, ama ‘Babam su almaya gitti,’ dedin; bir süre sonra da bana evden su getirdin. Neden böyle yaptın?” diye sordu.

Eyaz açıkladı: “Geldiğiniz anda su verseydim, o su size dokunurdu; hastalanırdınız. Sizi oyalayarak terinizin kurummasını bekledim.”

Sultan Mahmud, bu çocuk yaştaki Eyaz'ın akıl ve zekâsını beğendi. Eyaz'ı saraya getirdi ve ayağındaki çarığı, sırtındaki postu çıkarıp ona ipekli elbiseler verdi.

Eyaz çok akıllı ve düşünceli olduğundan, postuyla sarığı bir odaya astı. Her gün o boş odaya girer ve kendi kendisine:

“Sakın kendini bir şey sanma, gurura kapılma! Sen eskiden bunları giyerdin...” diye konuşurdu.

Saraydaki arkadaşları, padişaha:

“Onun bir odası var, oraya biriktirdiği altınların, gümüşlerin küplerini koymuş. Hiç kimseyi oraya bırakmıyor. Kapısını sürekli kilitli tutuyor,” diyerek Eyaz'ı şikâyet ettiler.

Padişah: “Tuhaf şey, bu kölenin bizden sakladığı nedir?” diye düşündü; sonra bir adamına:

“Git odayı aç, orada ne bulursan al. Orada gizlediği şeyi bul. Bizden aldıklarıyla yetinmiyor da, ayrıca altın mı biriktiriyor, öğrenelim..” diye emretti.

Padişahın adamı, otuz kişiyle Eyaz’ın odasını açmaya gitti:

“Padişahın emri var, bu odayı açacağız,” diyorlardı.

Hazine, altın küpler, gümüşler bulacaklarını umuyorlardı; gelenler büyük bir merakla kapıyı açtılar. Sinekler ekşimiş ayrana nasıl üşüşürse, onlar da birbirini ite kaka odaya öyle daldılar. İçeri girenler sağa sola bakındılar; yırtık, pırtık bir çarık ile eski bir posttan başka bir şey göremediler.

Odanın her yanını kazdılar, eşteler; derin çukurlar meydana getirdiler. Sonunda bir şey bulamayınca, kazdıkları yerleri doldurdular. Toz toprak içinde padişahın huzuruna vardılar.

Padişah, düşüncesini gizleyerek;

“Söyleyin bakalım, ne yaptınız? Hani altınlar, gümüşler?” diye sordu.

Yanlışlarını anlayan adamlar:

“Biz, size yaraşanı yaptık padişahım! Bizim suçumuzu bağışla,” dediler.

Padişah dedi ki: “Bana yalvarmayın, gidin Eyaz’a yalvarın.”

Eyaz’a da seslendi: “Ey Eyaz, suçlular hakkında gereken kararı ver. Seni yüzlerce kere denesem, bir hile bulamam.”

Padişahın bu sözleri üzerine Eyaz:

“Padişahım, bu iyilik ancak senindir. Ben yalnızca bir sarık ve posttan başka bir şey değilim,” dedi.

Bütün bu konuşmalarda padişah, suçluların cezasını Eyaz’ın vermesini istiyordu; çünkü iftira, Eyaz’a yapılmıştı. Ama Eyaz bunu padişaha bırakıyordu. Kendisi suçluları bağışlamıştı.

EYAZ'IN SINAVI

Padişah bir gün divana girdiğinde, ülkenin ileri gelenlerinin hepsinin toplanmış olduğunu gördü. Kuşağının arasından bir mücevher çıkararak vezirine uzattı ve dedi ki:

“Bu nasıl bir mücevherdir, değeri nedir?”

Vezir aldı, söyle bir baktı:

“Yüz eşek yükü altın değerinde bir mücevherdir,” dedi.

Padişah:

“Kır bakalım bunu,” deyince:

“Nasıl kırabilirim? Senin hazinenin, malının iyiliğini isteyen bir kişiyim ben! Değer biçilemez böyle bir mücevherin zarar görmesine nasıl razı olabilirim?” diye yanıt verdi.

Padişah, vezirin sözünü beğendi, ödül olarak ona bir giysi verdi; ondan inciye aldı. Sonra ötekilerle birlikte başka bir konuyu açarak bu konuşmayı unutturdu. Perdecinin eline tutuşturdu mücevheri, dedi ki:

“Bir isteklisi olsa, ne eder acaba?”

Perdeci:

“Bu mücevher,” dedi, “lkenin yarısı değerindedir. Allah ülkeyi tehlikelerden korusun.”

Padişah:

“Kır bunu,” deyince:

“Ey kılıcı güneş gibi parlayan padişahım,” dedi perdeci, “Bunu kırıp ufalamak pek yazıktır, pek yazık! Değerini şöyle dursun, şu parlaklığa bir bakın! Gündüzün ışığı bile ona uymakta. Bunu kırmaya nasıl elim varır? Nasıl olur da padişahın hazinesine düşman olurum?” dedi.

Padişah ona da giysi armağan etti, gelirini arttırdı. Onun aklını övmeye başladı. Bir süre sonra mücevheri bir beyin eline verdi, onu da sınıadı. O da, divanda bulunan öteki beyler de aynı şeyleri söylediler. Padişah da her birine ağır giysiler verdi, bağışlarda bulundu.

Bir köşede bekleyen Eyaz kalmıştı yalnızca. Padişah mücevheri ona da uzatarak dedi ki:

“Ey Eyaz! Söyle bakalım; bu parlaklıkta, bu güzellikte olan bir mücevherin değeri nedir?”

“Söyleyebileceğimden de fazladır padişahım,” deyince:

“Haydi, öyleyse kır bakalım onu,” dedi padişah.

Eyaz’ın gömleğinin yenlerinde taşlar vardı. Belki bu saf temiz kişi düşünde görmüş, ya da malum olmuştu da, o taşları gizlemişti eteğine. Hemen o taşlarla mücevheri kırdı. Beylerden yüzlerce çılgılık koptu.

“Bu ne korkusuzluk? Allah hakkı için bu nurlu mücevheri kıran kâfirdir,” dediler.

O toplulukta bulunan herkes kötülüklerinden, padişahın inci gibi buyruğunu kırmışlardı. Mücevherin değeriyle sevginin sonucu, gönüllerinde gizli kalmıştı.

Eyaz dedi ki: “Ey büyükler! Padişahın buyruğu mu daha ileri, mücevher mi? Padişahın buyruğuna aldırış dahi etmiyorsunuz! Ben gözümü padişahıtan ayırmam. Boyalı bir taşı seçip de padişahın buyruğunu geri bırakan canda hiçbir gevher, hiçbir değer yoktur. Gül renkli oyuncağı arkanıza atın da onlara renk vereni aklınıza getirin.”

Bu sözler üzerine, o yüce beyler hatalarına özür olmak üzere başlarını önlerine eğdiler. Gönüllerinden yüzlerce ah çektiler. Padişah da yaşlı cellada emir verdi:

“Bu çerçöpü benim yüce kapımdan uzaklaştır! Bu aşağılık adamlar, bu makama layık değiller. Bir taş için benim emirlerimi reddettiler. Emrim, bu çeşit fesatçılara bir boyalı taş için aşağı görüldü.”

Bunun üzerine merhametli Eyaz sıçradı, o ulu padişahın tahtına koştı, secde edip dedi ki: “Padişahım, senin gibi yüce bir padişahın sultanlığına, gökyüzü bile hayran olmuştur. Cömertler, cömertliklerini senden alırlar. Ey iyilik ve cömertlik sahibi! Bu suçluların aymazlık ve küstahlıkları, senin affının çokluğundandır. Ey bağışlamayı sandığına almış, kendine mal edinmiş kişi; bağışla! Sen iyilikte en ileri gidensin! Ben kim oluyorum da, bağışla diyeyim. Ey padişahım, suçlu benim. Bağışla! Bağışla!”

İBRAHİM EDHEM

O, adaletli, şanlı bir padişahı. Bir gece tahtında otururken damda bir tıkırtı, hay huylar duydu. Sarayın damında sert sert adımlar atılıyordu.

İçinden, “Kim acaba bu densiz?” dedikten sonra başını dışarı uzattı:

“Kim o?” diye seslendi.

Aklından da, “Bu herhalde peri olmalı; yoksa insanlardan kimin haddine düşmüş, bu saatte sarayın tepesinde gürültü etmek!” diye geçiriyordu.

O zamana kadar hiç görmediği bir bölük halk damdan başını uzatarak dedi ki:

“Kaybımız var, gece vakti onu arayıp duruyoruz.”

İbrahim Edhem:

“Ne arıyorsunuz?” dedi.

“Develerimizi,” dediler.

İbrahim Edhem:

“Damda deve arandığını kim görmüş,” deyince:

“Peki... öyleyse sen taht üstünde oturup padişahlık ederken, Allah’ı arayıp bulmayı nasıl umuyorsun?” dediler.

Bundan sonra İbrahim Edhem’i kimse görmedi. Peri gibi insanların gözünden kayboldu. Aslında halkın önündeydi ama, anlamı gizli idi.

Zaten halk sakaldan, hırkadan başka neyi görür ki? Kendi gözünden de kayboldu, halkın gözünden de! İşte ondan sonra Zümrüd-ü Anka^[4] gibi dünyada ünlü oldu. Hangi kuşun canı Kafdağı’na geldiyse, bütün dünya onu söyler, ondan söz eder...

DEFİNE

Aç tavuk düşünde kendisini darı ambarında görürmüş sözündeki gibi, bizim yoksula da düşünde bir müjdecı görüdü:

“Ey hayatı yoksulluklar içinde geçmiş olan! Kalk, komşun olan kâğıtçıda, şu şekilde, şu renkte bir kâğıt var, onu bul ve kimsenin olmadığı yere giderek orada oku. Kimseye gösterme. O bir define kâğıdıdır. İş yayılır, ortalara düşerse bile üzülme. Senden başka kimsecikler bir arpa tanesi bile alamaz ondan. Elde etmen uzarsa sakın umutsuzluğa düşme. Her an, ‘Allah’tan umut kesmeyin’ ayetini hatırla.”

Müjdecı bunları söyledikten sonra, elini adamın göğsüne koydu:

“Haydi, yürü, zahmet çek!” dedi.

Yoksul kendisine gelince sevindi, içi içine sığmıyordu. Hemen kalktı, giyindi, dışarı fırladı; doğru kâğıtçının yolunu tuttu. Dükkândan girdi, ne aradığının farkına varılmasın diye bir süre başka kâğıtları karıştırdı. Sonra söz konusu kâğıdı bulacağını umduğu yere yöneldi.

“Aman Allah’ım! İşte o! Tüm belirtiler var üzerinde... şekli, rengi... hepsi tarife uyuyor!” diye bağırmamak için kendisini zor tuttu. Kâğıdı fark ettirmeden gömleğinin içine gizledi:

“Hayırlı işler olsun usta!” diyerek ayrıldı dükkândan.

İçinden de:

“Bu değerli kâğıt, onca başka kâğıdın arasına nasıl girdi? Yazı alıştırmasında kullanılan kâğıtların arasında, hazine tarifi! Allah Allah! Nasıl olur da her şeyin koruyucusu Allah, birilerinin bir şeyler aşırmasına izin verir? Bütün ovalar altınla, gümüşle dolu olsa, Allah istemedikçe ondan bir arpa tanesi dahi alamazsın. Yüzlerce kitap okusan, Allah takdir etmediyse aklında hiçbir şey kalmaz. Amaa... Allah’a kulluk edersen, bir kitap bile okumadan ağzından öyle inciler dökülür ki sen de şaşırır kalırsın, bunlar benden mi çıktı diye kendinden geçersin. Şimdi iyiden iyiye inanıyorum ki, gördüğüm düştteki kişi, erenlerden... Yoksa eliyle koymuş gibi bilebilir miydi yerini?” diye geçiriyordu.

Çevresine bakındı, kimsenin olmadığını görünce kâğıdı sakladığı yerden çıkardı; incelemeye, okumaya başladı.

Kâğıtta şunlar yazılıydı:

“Bil ki; şehrin dışında mezar olan filanca kubbe var ya... hani arkası şehre, kapısı Ferkad yıldızına^[5] karşı... Türbeye arkanı dön, yüzünü kıbleye çevir, sonra yayla bir ok at. Kutlu kişi, yaydan oku attın mı, okun düştüğü yeri kaz.”

Yoksul, bir yay buldu, oku koydu, bütün gücüyle çekerek gerdi, oku boşluğa bıraktı. Düştüğü yeri kazmaya başladı sevinerek. Kazdı kazdı... Boşuna... bir şeycikler yok. Kolunda güç, kazma kürekte ağız kalmadı. Gizli defineden bir eser yok.

Böylece her gün ok atmaya, düştüğü yeri kazmaya başladı. Yok... bir türlü bulamıyor, ama umudunu da hiç kaybetmiyor; devam ediyordu kazmaya. Hep orayı burayı kazdığından, şehirde de dedikodu yayılmaya başlamış, fırsatçılar, “Filan yoksul bir defîne kâğıdı bulmuş, her tarafı kazıp duruyor,” diye durumu padişaha haber vermişti. Zaptiyeler adamı söylenen yerde buldular, karga tulumba edip padişahın huzuruna getirdiler.

“Bre densiz, benim memleketimde, benden gizli hazine ararmışsın, doğru mudur?” diye gürledi padişah.

Adam yoksul ama, akılsız da değil ya. İşin sonunun kötüye gideceğini fark etti; yalan söylerse acımasız padişahın, derisini bile yüzdüreceğini anladı. Düşünde gördüklerini, hiçbir ayrıntıyı gizlemeden, bir bir anlattı; defineyi tarif eden kâğıdı da padişahın önüne koydu:

“Hesapsız zahmetlere girdim, defineden bir küçük parça bile çıkmadı. Yorgunluğum, açlığım, uykusuzluğum da yanıma kaldı. Ey kaleler fethetmiş padişahım, belki senin bahtın yâver olur da, bulursun defineyi...” dedi.

Padişah da altı ay, belki daha fazla ok attı, okların düştüğü yerleri kazdırdı durdu. Nerede katı bir yay duysa hemen getirtip onunla deniyordu; ama boşuna. Eziyetten, dertten, sıkıntıdan başka bir şey elde edemedi. Define sanki “Anka”ya benziyordu. İsmi var, cismi yok. Her yer kazılmış, her yer kuyularla dolmuştu. Günün birinde, padişah, yoksulu çağırttı. Define kâğıdını önüne atıp:

“Bu işi olanın yapacağı bir şey değil. Senin işin yok. Bu iş sana daha layık! Bulursan ne âlâ; helâl hoş olsun. Bulamazsan kazar durursun...” dedi.

Kâğıdı alan yoksul, düşmanların, kıskançların arabozuculuklarından emin oldu; hemen kazmayı küreği omuzlayıp sevdalandığı işe adamakıllı sarıldı. Bulduğu her sert yayı alarak denemeler yaptı, kazdı durdu. Görenler, padişahın izin verdiğini bildiklerinden ses çıkarmıyor; ama onu kıskanmaktan da geri durmuyorlardı.

Günler günleri, günler ayları kovaladı. Yoksulun bir yerleri kazmasına artık herkes alışmıştı; kimse ilgilenmiyordu bile. Yoksul aç, açık, çıplak, perişan bir durumda macerasının, aşkının, sevdasının peşinden ayrılmadı aylar boyu. Vefasızlık etmedi sevdasına, usanmadı da. Ama sonuç da yoktu.

Serap misali, tam kavuştum derken, yine boş hayal, havayı döven eller...

Sonunda gözler yorgun, beden yorgun, umutların kırıntıları da tükenmekteyken, “Neden yardım istemiyorum? O isteyin vereyim, dua edin kabul edeyim demiyor mu?” diye düşündü, açtı gönlünü, gönlünün ellerini:

“Ey sırları bilen! Bu define için ömrümü ziyan ettim! Hırs şeytanı acele ettirdi bana, tedbir alamadım, akıllı davranmadım! Düğümü, bağlayana başvurarak çözeyim demedim! Yâ Rabbi! Bu işten tövbe ettim. Kapıyı sen kapadın, yine sen aç! Duada da hünerim yokmuş, yine başımı hırkaya çekiyor, sana yalvarıyorum; hüner nerede, ben neredeyim, doğru bir gönül nerede? Bunların hepsi de senin aksin, hepsi de sensin.”

Duaları gecelerce, günlerce sürdü; Allah’tan esin geldi, bütün güçlükleri çözümlendi:

“Sana ‘Yaya bir ok koy ve at,’ dendi! Yayın zihim^[6] adamakıllı çek mi dendi? ‘Tâ kulağına kadar çek,’ demedi. Sen, ukalalığın yayı çekmeye, okçuluk becerini göstermeye çalıştın. Oysa, sen ok gibi düşüncelerini uzaklara atmadın. Av yakında, sen uzağa düşmüşsün. Kim daha uzağa ok atarsa, daha uzaktadır. Sen okçuluğunu perde yaptın kendine, oysa, isteğin koynunda idi!”

HİRSİZ

Vaktiyle hırsızın biri, bir bahçedeki en güzel meyve ağacına çıktı; ama meyvelerin olmuşlarına uzanamadı. Dalları silkerek meyveleri yere dökmeğe başladı. Bahçe sahibi durumu görünce, koşarak ağacın yanına gelip adama bağırdı:

“Hey utanmaz herif, ne yapıyorsun? Kimsin? Bütün meyvelerim yere döküldü. Allah’tan korkmaz mısın? Bahçemin meyvelerini mahvediyorsun,” dedi.

Ağaçtaki hırsız hiç oralı olmaksızın, sanki kendi malıymış gibi konuştu:

“Ne bağıriyorsun be adam! Tanrı’nın bağından, Tanrı’nın kulu bir meyve yerse, bu suç mudur? Nedir yani, ne demek istiyorsun?” dedi.

Bahçe sahibi:

“İn bakalım aşağı, in de görüşelim!” dedi.

Hırsız indi, bahçe sahibi hırsızın elini kolunu güzelce bağılayıp hizmetlisini çağırdı:

“Al şu sopayı, vur şu herife!” dedi.

Hizmetli sopayı vurduķça, hırsız bağıriyordu:

“Aman efendim, ne olur yapmayın, etmeyin. Allah’tan korkun!” diyerek bağırıp çağırdı.

Bahçe sahibi:

“Ne bağırıp çağırıyorsun be adam! Sopa Allah’ın, vuran Allah’ın bir kulu, Allah’ın bir buyruğunu yerine getiriyor: bunun ne günahı var?” dedi.

FİL YAVRULARI

Akıllı bir adam, dostlarından birkaç kişinin uzak seferlerden geldiğini, aç ve perişan durumda olduklarını, bir süre sonra da köyelerine döneceklerini haber aldı. Yanlarına giderek, bilgi ve deneyimlerinden kaynaklanan birtakım öğütler vermek zorunda duydu kendisini. Dedi ki:

“Arkadaşlarım, biliyorum pek uzaklardan geldiniz, karnınız çok açtır şimdi. Gideceğiniz yönde fil yavrularıyla karşılaşacaksınız. Onlar pek güçsüz ve küçüktür; gözünüze hoş görünebilir. Öğüdümü can ve gönülden dinleyin. Sakın ola ki onlardan birini avlayıp yemeye kalkışmayın. Anaları pusudadır, çığlıklar atarak, hortumundan duman ve ateşler saçarak, yüz kilometre dahi olsa yol alarak yavrularını ararlar. Çok merhametlidirler onlara karşı. Otlara, yapraklara razı olun yemek için; ancak, fil yavrularını avlamayı aklınızın ucundan bile geçirmeyin. Perişan olursunuz yoksa! Yetinmesini bilin. Boynumun borcunu ödedim size karşı. Haydi varın gideceğiniz yere hayırla gidin.”

Yolda adamların, susuzlukları arttıkça arttı, dayanılmaz oldu. Ansızın yeni doğmuş bir fil yavrusu gördüler. Aç kurtlar gibi üşüşüp yakaladılar, kebab edip yediler. Yoldaşlarından biri öğüt vermek istedi arkadaşlarına, bilge kişinin sözlerini hatırlatmak istedi, ama boşuna... açlıktan hiçbir şey dinleyecek durumda değillerdi. Ama kendisi yemedi, bütün açlığına rağmen tuttu verilen öğütleri. Açlıktan gözlerine uyku girmezken, karınları fil yavrusu kebabıyla tıka basa doyan arkadaşları, rahatlamanın verdiği ağırlıkla çoktan dalmışlardı uykuya.

Kızgın bir fil çıkageldi birdenbire; yemeyen adamın ağzını kokladı üç kere, ama ondan kötü bir koku almadı, dokunmadan geçti. Uyuyanların hepsinin ağızlarını sırasıyla kokladı, hepsinden de koku aldı. Hemen yavrusunu kebab edip yiyenleri parçalayarak öldürdü.

MESCİDİN SIRRI

Rey şehrinin yakınında bir mescid vardı. Orada geceleyen herkes, sabah korkudan ölmüş olarak bulunurdu. Durumu kendi açılarından anlatmak isteyenler, türlü yorumlarda bulunuyordu.

Kimileri, “Kuvvetli periler var orada, geceleyenleri kör kılıçla kesiyorlar!” diyor; kimileri, “Kesinlikle bu bir sihir ya da tılsım olmalı!” diye bilgiçlik taslıyor; insaf sahibi kimi insanlar, “Mescidin kapısına bir uyarı yazısı asalım, diyelim ki: Ey konuk, canına kastın yoksa burada geceleme. Bilesin ki ölüm sana pusu kurmuştur. Çünkü geceyi burada geçirmeye kalkıp da sabaha sağ çıkan görülmemiştir!” diyerek düşüncelerini söylüyor; başkaları da, “Bunların hepsi iyi hoş da, eksikleri var; herkes yazı bilmez, karanlıkta görülmez de. Geceleyin kilit vuralım kapısına, olsun bitsin. Böylece bilmeden girilmesini de önlemiş oluruz,” diyorlardı.

Günlerden bir gün, mescidin şaşılacak ününü duymuş bir konuk geldi. Yiğit, yaşamaktan usanmış, biraz da maceracı biriydi bu. Gece mescidde yatıp, denemek istiyordu.

Dedi ki:

“Bu başa, bu vücuda pek aldırış etmem ben. Say ki, can hazinesi için bir zerre gitmiş, ne çıkar? Görünen ten gidiversin, ben var oldukça bedenim eksik olmaz zaten; çünkü ben o beden değilim ki! Ben hem Allah’ın iyiliğiyle, ‘Ben insana ruhumdan ruh üfledim’ sözlerinin sırrına ulaşmışım, hem de ‘Ey doğru kişiler, ölümü dileyin!’ ayetinin sırrına. Ben de doğrucuyum ve bu söze canımı veririm.”

Halk dedi ki:

“Sakın burada geceleme kalkma. Garip bir kişiye benziyorsun, bilemezsin... asla tesadüf değil bu. Biz nice ölenleri gözlerimizle gördük burada. Birinden duyup anlatmıyoruz. Peygamber, ‘Din öğüttür’ buyuruyor. Sana olan sevgimizden söylüyoruz bunları. Sakın akıldan ve insaftan ayrılma!”

Konuk dedi ki:

“Ey öğüt verenler! Yaptığımdan pişman değilim, hayata doydum. Hiçbir şeye aldırış etmeyen, ölümünü arayan bir tembelim. Sakın ola yiyecek içecek tembeli sanmayın. Yabancılara el avuç açan, para pul toplayan türden bir tembel değilim ben. Sıçrayıp varlıktan kurtulan ve bir madene ulaşan tembelim. Kuşa kafesinden çıkıp uçmak nasıl hoş gelirse, bana da ölmek ve bu yurttan göçmek öyle hoş ve tatlı gelir. Bahçeye, güllerin çimenlerin arasına konmuş bir kafesteki kuşu düşünün. Kurtulmak için neler yapmaz? Her delikten başını dışarı çıkarıp denemez mi kurtulmayı? Onun gönlü de canı da dışarıdadır. Kafesin dışında gezen kedilerden korkan kuşa benzer mi hiç bu? Öyleleri ister ki, kafesin dışında bir kafes daha olsun.”

Halk dedi ki:

“Gel etme, bu sevdadan vazgeç. Burada geceleme uzaklardan kolay görünür ama, sonuna varmak zordur. Nice böbürlenen kişiler imdat aradılar sonunda. Savaştan önce halka kolay gözüktür savaşmak. Ancak işin içine girince rengi değişir olayın. Aslan değilsen, ileriye ayak atma. Ey canı pek adam! Zaten mecidimizin adı çıkmış, bizi daha fazla suçluluk duygusu altında bırakma; yiğitliği bırak, Zühre yıldızı arşınla ölçülmez. Senin gibi çoklarının sonu, sakallarını yolmak oldu. Aklını başına al. Kendini de günaha sokma, bizi de!”

Adam dedi ki:

“Dostlar, ben bir lâhavleden^[7] korkup kaçacak şeytanlardan değilim. Bakın size bir hikâye anlatayım:

Çocuğun biri ekin bekçiliği yapar, kuşlar yemesin diye ha bire elindeki tefi çalar dururdu. Günün birinde tarlanın yanına Sultan Mahmud’un ordusu kondu. Nöbet davulunu taşıyan deve çocuğun tarlasına girdi, başladı ekinleri yemeye. Çocuk da onu kaçırmak için tef çalmaya koyuldu. Ama boşuna... bu deve tef sesinden ürküp kaçmıyordu. Uzaktan olayı fark eden akıllı bir kişi gelerek çocuğa dedi ki: ‘Hey çocuk, senin bu tefin ona vız gelir. O deve var ya, ordunun nöbet davulunu taşır. Kocaman davul her gidiş ve dönüşte onun sırtındadır ve durmaksızın çalınır.’

İşte dostlar, ben de Allah sevgisine kurban olmuş bir âşığım. Canım ise, bela davulunun nöbet vurulduğu yer. Sizin bu tehditleriniz, o çocukcağızın tefi gibidir bana. İsmail’e bağlı olanlardanım, ölümden çekinmişliğim yoktur.

Hatta onun gibi başından geçmişlerdenim. Peygamber ne diyor: ‘Bağışlanacak şeye verilecek karşılığı iyice bilen, bu dünyada bağışta bulunur.’ İnsan için candan iyi bir şey yoksa, can tatlıdır. Yoksa hor ve aşağıdır. Mal ile beden, hemen eriyip giden kardır; ama satılığa çıkarınca, alıcısı Allah’tır. Onun için ben bu mescidde kalacağım ve uyuyacağım!” dedi.

Çaresiz kalan şehir halkı birer ikişer çekildiler mescidden, evlerine döndüler.

Konuk, gece yarısına doğru şiddetli bir tılsım sesi duydu, kendi kendisine dedi ki:

“Bu ses bayram davulunun sesi, neden korkacakmışım? Korkacaksa, tokmağı yiyen davul korksun.”

Sonra da:

“Gönül, sakın titreme ve korkma! Ya Haydar gibi ülkeyi fethederim ya da canım bedenimden gider!” diye söylenirken, yerinden fırladı, bağırmaya başladı:

“Ey ulu adam! İşte buracıkta hazırım. Ersen gel!”

Bu sırada tılsım hemen bozuldu, yandan altınlar dökülmeye başladı. O kadar çok altın döküldü ki, her yer dolunca kapalı kapının ardında kalacağından korktu; sabaha kadar dışarı çuvallarla altın taşıyıp durdu.

Bu hikâyeyi duyunca, altına tapan kişilerin aklına hemen gerçek altın gelir. Çocuklar da oynarken saksı kırıklarına altın adını verirler ya! Ama erlerin dediği altın ne o altındır, ne bu altın. Onlar, üstüne Hakk’ın adı basılmış gerçek altından söz ederler. Gönül o altından zenginleşir. Parlaklık ve aydınlıkta, her şeyden üstün olur. O mescid bir mumdu, adam da pervâne;^[8] ateş kanadını yaktı, ama daha güzel bir kanat bağışladı.

Oğul, sen de Allah erini görünce onda insanlık ateşi var sanıyor, onu insan görüyorsun... oysa o sıfat, sende.

DİLBİLGİSİ BİLGİNİ VE KAYIKÇI

Bir gün, gururlu bir bilgin, kıyıda duran bir kayığa binip karşıya geçmek istedi. Kıyıda müşteri bekleyen kayıkçılardan birine seslendi; kayık yanaştı, bilgin de kayığa atladı. Kayık denizin üzerinde ilerlerken, bilgin, kayıkçıya sordu:

“Sen hiç dilbilgisi okudun mu?”

“Hayır! Ben bilgisiz bir kayıkçıyım. Bir besmele bilirim, başka bir şey bilmem.”

Bilgin:

“Vah vah, çok üzüldüm. Demek yarı ömrün boşa gitti...” diyerek, küçümser bir şekilde kayıkçıya baktı.

Tam bu sırada bir fırtına koptu; kayık denizin ortasında yalpalıyor, kayıkçı bütün gücüyle tehlikeyi atlattık için çalışıyordu. Fırtına gittikçe arttı, kayık batmak üzereyken, kayıkçı karşısında korkudan tir tir titreyen bilgine sordu:

“Ey, her şeyi bilen bilgin dostum. Şimdi ben sana soruyorum: Yüzme bilir misin?”

Bilgin:

“Hayır,” yanıtını verince, kayıkçı:

“Vah vah, sen ömrünü boşa harcamışsın. Şimdi, senin bütün ömrün gitti; çünkü birazdan kayık batacak. İyi bil ki, burada dünya bilgisi değil, Tanrı’da yok olma bilgisi^[9] gerekli. Eğer, yokluk bilgisini biliyorsan, tehlikesizce denize dal!”

İstersen dünyada zamanın en büyük bilgini ol; ama, dünyanın yokluğunu da gör, zamanın yokluğunu da... Dilbilginini size, yok olma bilgisini öğretmek için anlattık. Fıkıhı bilmeyi de, yok olmada bulursun; dünya bilgisini öğrenmeyi de...

SERÇENİN AVCIYA VERDİĞİ ÖĞÜT

Bir avcı kuş avlamak için tuzak kurmuştu. Tuzağa küçük bir kuş yakalandı. Minik kuşu eline aldı. Hayret; minik kuş konuşuyordu:

“Ey büyük efendi! Sen birçok koyunlar, sığırlar, develer yiyerek doymadın da, benim azıcık etimle mi doycaksın? Ben senin dışının kovuğunu bile dolduramam.

Beni salıverecek olursan, sana üç öğüt vereceğim. Bu öğütlerden ilkini senin elindeyken, ikincisini şu damın üstünde, üçüncüsünü ise ağacın üstünde söyleyeceğim. Bu üç öğüdümü tutacak olursan, ömür boyu mutlu olursun,” dedi.

Avcı bu öneriyi beğendi; aslında eti olmayan bu küçük kuşla nasıl doycaktı ki? Kuşun öğüdü belki işe yarardı. Avcı:

“Peki, söyle bakalım,” dedi.

Minik kuş:

“Elindeyken vereceğim öğüt şudur: Olmayacak şeye, kim söylerse söylesin, inanma.”

Kuş, bu birinci öğüdünden sonra avcının elinden uçup karşıdaki damın üstüne kondu ve şöyle dedi:

“İkinci öğüdüm: Geçmiş gitmiş şeyler için üzülme; bir şey senden gittikten sonra, onun özlemine çekme. Benim karnımda on dirhem ağırlığında çok değerli bir inci vardı. O inci seni de, çocuklarımı da zengin ederd. O inci senindi, ama kısmetin değilmiş. Öyle bir inci kaçırdın ki, dünyada eşi benzeri yoktu,” dedi.

Avcı, bu sözleri işitince:

“Eyvah! Ben kendi elimle kendime yazık ettim. Elimdeki talih kuşunu kaçırdım. Ah benim akılsız kafam,” diye üzölmeye, ağlamaya ve dövünmeye başladı.

Kuş, avcının bu halini görünce:

“Be aptal adam! Biraz önce ben sana ne öğüt verdim? Şu haline bir bak. İnci elinden gittiyse, ne üzülyyorsun; ben sana geçen bir şeye üzülmeme demedim mi? Sözümü anlamadın mı? Sonra sana, olmayacak bir söze sakın inanma, diye ikinci öğüdümü verdim. On dirhemlik inciyi duyunca aklın başından gitti. Benim üç dirhem gelmeyeceğimi bildiğin halde, nasıl içimde on dirhemlik inci bulunabilir?” dedi.

Kuşun uyarısını dinleyince, avcının aklı başına geldi:

“Doğru, güzel ve akıllı kuş! Şu üçüncü öğüdünü de söyle, öyle git,” dedi.

Minik kuş, üçüncü öğüdünü vermek için damdan ağacın üstüne sıçradı ve avcıya alaylı bir tavırla:

“Allah Allah! İlk iki öğüdümü çok iyi tuttun da, üçüncüsünü mü tutacaksın?” diyerek açgözlü avcının haline güldü ve göğün maviliklerine doğru uçtu gitti.

Uykuya dalmış bilgisiz kişiye öğüt vermek, çorak yere tohum saçmaktır. Aptallık ve bilgisizlik yırtığı, yama kabul etmez. Ey öğüt verenler, ona hikmet^[10] tohumunu saçmadan önce, onu yamasız, yırtıksız duruma getir.

AĞZINA YILAN KAÇAN ADAM

Akıllı bir adam, atına binmiş geliyordu. Uyumakta olan birisinin ağzına da bir yılan kaçmak üzereydi. Atlı onu görüp adamcağızı kurtarmak, yılanı ürkütüp kaçırmak için koşmaya başladı; ama fırsat bulamadı. Adam pek akıllı bir kişi olduğundan, o uyumakta olan adama şiddetlice birkaç topuz vurdu. Topuzun acısı, adamı bir ağaç altına kadar kaçırdı. Ortaya epeyce çürük elma dökülmüştü. Adama:

“Ey dertli kişi, bunları ye...” dedi.

Adamsa:

“Beyim, ben sana ne yaptım, bana ne kastın var? Eğer bana gerçekten bir kastın varsa, vur kılıcı, birden kanımı dök! Sana çattığım saat ne uğursuz saatmiş. Ne mutlu senin yüzünü görmeyene! Dinsizler bile kimseye suçsuz günahsız, az çok bir şey yapmadan böyle sitem etmezler: bu sitemi uygun saymazlar!” diyordu.

Konuşurken de ağzından kan geliyordu; “Yarabbi, cezasını sen ver!” diye bağıyor; lanet ediyordu.

Atlı ise:

“Haydi, bu ovada koş!” diye onu dövüyordu.

Adam, topuz acısıyla atlının korkusundan yel gibi koşmaya başladı. Hem koşuyor, hem yüzüstü düşüyordu. Karmı toktu, uykulu ve gevşemiş bir durumdaydı. Ayağında, yüzünde yaralar açılmıştı.

Atlı o adamı akşam vaktine değin çekiştirip durdu. Sonunda, adamın safrası kabardı, kasmaya başladı. İyi kötü yediklerini kustu. Bu kusma sırasında yılan da içinden dışarı çıktı. O yılanı görünce, kendisine iyilik eden atlıya secde etti. O kapkara, çirkin ve heybetli yılanı görünce, bütün dertlerini unuttu ve dedi ki:

“Sen, bir rahmet Cebrâilisin. Ne kutlu saatmiş ki benim başıma geleni sen gördün.”

AYI İLE DOST OLAN ADAM

Bir ejderha, bir ayıyı yakalamıştı. Yiğidin biri de ayının bağırmasını duydu ve onu ejderhanın pençesinden kurtardı.

Hile ile babayiğitlik birleşip de ejderhayı bu güçle alt edip öldürünce, ayı da ejderhadan kurtuldu ve o babayiğit erden iyilik gördüğü için, bir köpek gibi onun peşine takıldı; adamla birlikte evine dek gitti. O Müslüman hastalanıp yastığa baş koyunca da adama gönül borcu olduğundan onu bırakmadı, başında beklemeye başladı.

Komşusu oradan geçerken, nasıl olduğunu sormak için adamın evine uğradı, “Halin nasıl?” derken ayıyı gördü:

“Kardeş, bu ayıyla ne işin var?” dedi.

Adam, ejderha olayını anlattı. Komşusu:

“Ayıya güvenme be ahmak. Ayının dostluğu düşmanlıktan beterdir. Nasıl olursa olsun, köyden sürülmesi gerek,” dedi.

Adam dedi ki:

“Vallahi bunu kıskançlığından söyledin, yoksa sen ayıya ne bakıyorsun; hele onun sevgisini bir gör!”

Komşusu:

“Ayıların sevgisi aldatıcı bir sevgidir; benim bu kıskançlığım onun sevgisinden iyidir. Be adam, gel benimle bir ol da o ayıyı köyden sür!” dedi.

Adam:

“Hadi ordan, sen kendi işine bak, kıskanç herif!” diye yanıt verdi.

Adam:

“İşim buydu, ama sana nasip değilmiş. Yüce kişi, ben bir ayıdan daha aşağı değilim ya, onu bırak da eşin dostun ben olayım. Başına bir şey gelecek diye yüreğim titriyor. Böyle bir ayı ile ormanlığa gitme. Yüreğim asla olmayacak şeyden titremedi. Bu sezış Tanrı ışığındandır, saçma değil,” dedi.

Bu sözler adamın kulağına girmedi. Ayının elini tuttu, adamın elini bıraktı. Adam da:

“Senin aklın başında değil, ben gidiyorum,” dedi.

Adam dedi ki:

“Git, benim için kaygılanma! Boşboğaz herif, her şeyi de bilirim sanma! Uykum geldi. Bırak beni, işine git!”

Komşusu:

“Yahu, ne olur bir dosta uy da, akıllı birinin korumasında, gönül sahibi bir dostun yakınında uyu,” dedi.

Babayiğit, o adamın ısrarına kızıverdi; yüzünü çevirip:

“Bu belki de bana düşman; ya da bir şey umuyor... dilenci ve külhâni herifin biri. Ya da beni bu ayıyla korkutma konusunda önceden dostlarıyla bahse girmiş olmalı,” dedi.

İçinin kötülüğünden hatırına iyi bir şey gelmedi.

O Müslüman kızdı:

“Benim ona ciddilikle öğüt vermemden, üstüne düşmemden, gönlündeki hayaller arttı; büsbütün kuruntu ediyor. Demek ki öğüt yolu kapandı,” dedi ve gitti.

Adam uyudu. Ayı sinek kovalamaktaydı. Sinek, kovulunca kalktı, ama inadına gene kalktığı yere gelip kondu. Ayı o gencin yüzünden kaç kere sineği kovduysa da sinek hemen kalktığı yere gelip konmaktaydı. Ayı sineğe kızıp gitti dağdan kocaman bir taş yakalayıp getirdi, sineğin yeniden uyuyan adamın suratına konmuş olduğunu görünce, o koca değirmen taşını alıp sineği ezmek için adamın suratına fırlattı. Taş, uyuyan adamın suratını paramparça etti. Bu olay da herkese yayıldı.

Aptalın sevgisi, şüphesiz ayının sevgisidir. Kini sevgidir, sevgisi kin. Ant içse bile inanma. Eğri sözlü adam andını da bozar.

BİR MÜSLÜMAN, BİR YAHUDİ VE

BİR HİRİSTİYAN'IN YOLCULUĞU

Bir Yahudi, bir Müslüman, bir de Hıristiyan, birlikte yolculuğa çıktılar; gidecekleri yere vardılar. Varlıklı bir kişi, sevap kazanmak için, bu yolculara sıcak ekmekle bir sahan bal helvası sundu.

Yahudi ile Hıristiyan, oburluklarından mide fesadına uğradılar. Müslüman ise oruçluydu. Akşam namazı vaktinde Müslüman iyice acıkmıştı.

Oburlar:

“Biz boğazımıza kadar tokuz; bu helvayı da yarın yiyelim. Bu gece sabredip yemeyelim,” dediler.

Müslüman:

“Bu gece yiyelim, yarına bırakmayalım. Sabrın sırası değil,” karşılığını verdi.

Ötekiler:

“Sen helvayı tek başına yemek istiyorsun,” dediler.

Müslüman bir öneride bulundu:

“Bakın dostlar! Anlaşamadığımızı göre, helvayı paylaşalım. Kim isterse, payına düşeni yesin: yemeyen de saklasın.”

Yahudi ile Hıristiyan:

“Paylaşmaktan vazgeç,” dediler.

Yahudi ile Hıristiyan'ın amacı, Müslüman'a geceyi aç geçirtmekti. Müslüman onlara direnemeyip razı oldu. Boynunu eğerek:

“Peki arkadaşlar...” dedi.

O gece yatıp uyudular, sabahleyin kalktılar; ellerini, yüzlerini yıkadılar. Sonra üçü bir araya geldiler.

Biri:

“Herkes gördüğü düşü anlatsın, kiminki daha güzelse, helvayı o yesin,” dedi.

“Tamam,” dediler.

Önce Yahudi gördüğü düşü anlatmaya başladı:

“Düşümde bir yola düşmüş gidiyordum. Yolda Mûsâ Peygamber karşıma çıktı. Onun peşine düştüm; Tûr^[11] dağına kadar gittik. Ben de nurdan görünmez oldum. Mûsâ da Tûr dağı da görünmez oldular. Derken o kutsal nurdan bir kapı açıldı. Nur içinden başka bir nur çıktı. O ikinci nur yükseldi. Gökleri aydınlattı. O ikinci nurun ışığında ben kayboldum, Mûsâ da kayboldu gitti, Tûr dağı da. Kısacası, bütün gece nurlar içinde kaldım.”

Yahudi’den sonra Hıristiyan söze başladı:

“Ben düşümde, Hazret-i İsâ’yı gördüm. Onunla göğün dördüncü katına, dünya güneşinin bulunduğu yere çıktım. Gök kubbelerinin insanı şaşkırtan öyle şaşkırtıcılıklarını seyrettim ki gördüklerim dünyadaki şeylerle karşılaştırılmaz. Herkes bilir ki çok yüksek olan gökyüzü, şu alçak dünyadan yüzlerce defa geniştir.”

Bundan sonra anlatma sırası Müslüman’a gelmişti:

“Düşümde sultanım Muhammed Mustafâ yanıma gelmişti. Bana dedi ki: ‘Yahudi, Cenab-ı Hakk’la konuşmak mutluluğuna eren Mûsâ’yla görüştü. Hıristiyan ise, İsâ ile göğün dördüncü katına çıktı. Kalk, hepsinden geride kalmış, zarar görmüş kişi olarak, hiç olmazsa o helvayı sen ye...’

Bu sözleri duyan Yahudi ve Hıristiyan:

“Ne yani, yoksa helvayı yedin mi?” diye sordular.

Müslüman:

“O, emrine uyulan büyük varlık, bana helvayı ye dedikten sonra ben nasıl olur da emrine karşı gelirim. Sen Yahudi’sin, Mûsâ’nın emrinden dışarı çıkabilir misin? Sen Hıristiyan’sın, İsâ’nın sözünü yerine getirmez misin? Ben de emre uydum, helvayı yedim.”

Bunun üzerine onlar:

“Vallahi senin gördüğün düş, gerçek düş. Bu düş bizimkinden yüz kat daha iyi,” dediler.

MÛSÂ PEYGAMBER VE ÇOBAN

Mûsâ, yolda bir çoban gördü; çoban, şöyle söylenip duruyordu:

“Ey iyilik sahibi Tanrı! Neredesin ki sana kul, kurban olayım, çarığımı dikeyim, saçını tarayayım, giysilerini yıkayayım, bitlerini kırayım. Ulu Tanrı, sana süt ikram edeyim. Elceğizini öpeyim, ayacığın ovayım. Uyuma vaktin gelince, yerceğizini silip süpüreyim. Bütün keçilerim sana kurban olsun. Bütün nağmelerim, heyheylerim senin hatırınadır Tanrım!”

Mûsâ, “Çoban, kiminle konuşuyorsun?” diye sordu.

Çoban:

“Bizi yaratanla, bu yeri göğü halk edenle...” diye yanıt verince, Mûsâ dedi ki:

“Vah vah, sen sersemlemişsin. Daha Müslüman olmadan kâfir oldun! Bu ne saçma söz, bu ne küfür, bu ne olmayacak şey? Ağzına pamuk tıka, küfrünün pis kokusu dünyayı tuttu. Küfrün, din kumaşını yıprattı. Çarık, dolak, ancak sana yaraşır. Bir güneşe, bu çeşit şeylerin ne gereği var? Böyle sözlerden ağzını kapamazsan, bir ateş gelir, halkı yakar. Zaten ateş gelmedi de bu duman ne? Can niye kapkara oldu? Tanrı'nın her şeye gücü yeten, her konuda adaletli olduğunu biliyorsan, nasıl oluyor da bu saçmalıklara, bu küstahlığa cesaret ediyorsun?”

Mûsâ sözünü sürdürdü:

“Akılsız dost, düşmandır. Ulu Tanrı, bu çeşit hizmetlerden gerek duymaz. Sen bunları kime söylüyorsun; amcana mı, dayına mı? Tanrı'yla edepsizce konuşmak gönlü öldürür; Davranış defterini kapkara eder. İsterse aslında kendi halinde saf bir adam ol. Fatma sözü, kadınlar için övünçtür; ama erkeğe söylersen, kılıç yarası gibi etkiler. El ayak bizim için övünç vesilesidir; ama Tanrı'nın arılığına oranla kusurdur. Onun, doğmaz, doğurmaz niteliği vardır.”

Çoban, “Ey Mûsâ; ağzımı bağladın, pişmanlıktan canımı yaktın!” dedi.

Giysisini yırtıp, yana yana bir “Âh!” çekti. Başını alıp çöle doğru yola düştü.

Mûsâ'ya Tanrı'dan şöyle esin geldi:

“Kulumuzu bizden ayırdın. Sen ulaştırmaya mı geldin, yoksa ayırmaya mı? Gücün yettikçe, ayrılığa ayak basma. Bence en hoşlanılmayan şey, ayrılıktır. Ben, herkese bir huy, herkese bir çeşit söz dağarcığı verdim. Ona övgü olan söz, sana ayıplamadır. Ona göre, baldır; sana göre, zehir! Bizim içinse, temizlik de söz konusu değildir, pislik de... Kullara ‘İbadet edin!’ diye emrettimse, bir kazanç, bir yarar elde edeyim diye değil; kullara bağışlarda bulunayım diye... Biz dile, söze bakmayız; gönüle, duruma bakarız.”

Ondan sonra Hak, Mûsâ'ya dile gelmeyecek sırlar söyledi; Mûsâ'nın gönlüne sözler döktü. Görmekle söylemeyi birbirine karıştırdılar.

Musa, Tanrı'dan bu azarı duyunca çöle düşüp çobanın ardınca koştu. O hayran âşığın izini izledi, çöldeki otların tozunu silkti; Mûsâ sonunda onu bulup gördü, dedi ki:

“Müjdemi ver, Tanrı'dan izin geldi. Hiçbir neden ve düzen yolu arama! Daralan gönlün ne isterse onu söyle! Senin küfrün, din; dinin can nuru. Sen güvene erişmişsin, bütün bir dünya da senin yüzünden Tanrı'nın bağışında!”

ÖLÜMSÜZLÜK AĞACINI

ARAYAN ADAM

Bilginin biri, bir söyleşide, masala benzer bir olay anlattı. Dediğine göre, Hindistan'da bir ağaç varmış; kim o ağacın meyvesini yerse, ne yaşlanır, ne ölmüş.

Padişahın biri bunu duydu; bu ağaca ve meyvesine âşık oldu. İş bilir, güvenilir adamlarından birini o ağacın meyvesini getirmek için Hindistan'a yolladı. Adam ağacı bulmak için yıllarca Hindistan'ın her yanını gezdi, dolaştı. Meyveyi bulmak için şehir şehir gezdi; ne ada bıraktı, ne dağ; ne ova bıraktı, ne çöl.

Kime sorduysa, bıyık altından güldüler ona:

“Allah aşkına! Akıllı adam böyle bir şey arar mı? Kesinlikle deli bu adam,” diyorlardı.

Kimileri dövdü onu, kimileri de ermiş gözüyle baktı ona.

Yıllarca aradı, durdu. Padişah ona mal ve para gönderiyordu; yeter ki aradığını bulsun... ama aramasından hiçbir sonuç alamamıştı. Artık usanmış, yorulmuştu; geri dönmeye karar verdi. Hem ağlıyor, hem de gidiyordu.

Yolda adını ve ününü duyduğu bir şeyh vardı. Adam umutsuzca:

“Varayım huzuruna gideyim. Belki bana yardımcı olur...” dedi.

Yağmur gibi gözyaşı dökerek şeyhin yanına vardı:

“Efendim,” dedi, “Bana acı ve yardım et; çok çaresizim!”

Şeyh:

“Derdini söyle bakalım... ne istiyorsun? Ne istedin de, ulaşamadın?”

Adam:

“Efendim, padişah beni bir ağaç bulmakla görevlendirdi. Eşi güç bulunur bir ağaç varmış. Onun meyvesi ölümsüzlük veriyormuş. Yıllarca aradım,

ama insanların alaycı bakışlarından, aşağılanmadan başka bir şey bulamadım. Derdim bu!”

Şeyh güldü ve dedi ki:

“Sen şimdi bu ağacı mı arıyorsun?”

“Evet, efendim.”

“A saf gönüllü adam! O senin aradığın, bilgi ağacıdır. Bilen kişinin bilgisidir. Sen yanlış yola girmişsin. Git padişahına söyle, bilgiye ve bilgiliye sarılsın.”

Şaşkın adam, şeyhin yanından sevinçle kalktı, hemen yola koyuldu.

BAĞA GİREN ÜÇ HİRSİZ VE

BAHÇIVAN

Bir bahçivan, bahçesine üç hırsızın girdiğini gördü. Bunlardan biri “fakîh”, yani din adamı; öteki, peygamber soyundan geldiğini söyleyen biri; üçüncüsü ise, bir derviş idi. Bunların üçü de vefa bilmez, hak tanımaz kişilerdi.

Bahçivan kendi kendisine:

“Bunları yakalamalıyım; ama tek başıma üçüyle birden uğraşamam. Bu yüzden onları birbirinden ayırmam gerek. Her birini bir yana savurayım da, yalnız kalınca, birer birer haklarından geleyim,” dedi.

Bahçivan bu üç kişiye dostça yaklaştı; hepsini hoş karşıladı. Dervişe dönerek:

“Şurada benim evim var, oraya git de bir kilim getiriver. Ağacın altına serip oturalım,” dedi.

Derviş gitti, bahçivanla iki dost baş başa kaldı. Bahçivan din adamına döndü:

“Sen din adamısın. Bu arkadaşın da peygamber neslinden gelen biri. Biz senin fetvanla işlerimizi yapıyoruz. Onun bunun sırtından geçinen derviş, kim oluyor da sizin gibi soylu adamlarla oturup kalkıyor. Şimdi gelince onu kovun, gitsin. Siz de tam bir hafta benim bahçemde konuk olun. Bağ bahçe dediğiniz nedir ki? Hepsi sizin olsun.”

Bahçivan içlerine bir şüphe düşürdü, onları kandırdı. Derviş gelince onu kovdular. O da kalkıp gitti. Bahçivan da eline kocaman bir sopa alıp dervişin peşine düştü. Ona yetişince:

“Ey köpek! Bu nasıl dervişlik. Fırsatı bulunca hırsızlık yapıyorsun. Sana dervişlik diye bunu mu öğrettiler. Al sana!” dedi.

Bahçivan, yalnız kalmış olan derviş iyyice dövdü; yarı ölü duruma getirdi.

Derviş dostlarına seslendi:

“Bana olan oldu arkadaşlar, aynı şey sizin de başınıza gelir. Siz beni yabancı bildiniz ama, bu bahçivandan daha yabancı değilim size...”

Bahçivan dervişi dövdükten sonra ötekilerin yanına geldi. Peygamber soyundan olana seslendi:

“Ey seyyid! Eve git, evdeki hizmetçiye söyle, öğle yemeği için pişirdiğim yufka yemeğini sana versin de getir.”

Seyyidi eve yollayan bahçivan, hocaya döndü:

“Ey bilgili adam! Sen din bilginisin; bu apaçık. Arkadaşın peygamber soyundan geldiğini söylüyor. Oysa atalarının kim olduğu nereden belli? Günümüzde nice sahtekârlar kendisinin peygamber torunu olduğunu söylüyor.”

Bahçivan, daha birçok söz söyledi; hoca da onları dinledi ve arkadaşı seyyidenden soğudu. Bahçivan yerinden kalktı, eve gitti. Seyyide:

“Ey eşşek,” dedi. “Seni bu bağa kim çağırdı? Sana hırsızlık kimden kaldı? Arslan, yavrusuna benzer; söyle bakalım sen hangi yönden peygambere benziyorsun?”

Bahçivan, bu sözlerden sonra seyyid olduğunu söyleyen hırsız da iyice dövdü. Hırsız perişan bir şekilde hocaya seslendi:

“Sen şimdi yalnız kaldın, ayağımı denk al!”

Bahçivan ikinci hırsız da bu şekilde bağından kovduktan sonra, hocanın yanına geldi. Ona da sopayla saldırdı:

“Sen hoca mısın? Hoca nerdeee, sen nerde? Ey utanmaz adam! Hırsızlık fetvasını sen nerden aldın?” dedi.

Hoca bir yandan dayağı yiyor, bir yandan da:

“Haklısın... vur! Dostlarından ayrılanın hak ettiği budur,” diye söyleniyordu.

“YÂ SABIR” ÇEKEN EŞEK

Dervişin biri geziye çıktı; döne dolaşa bir hana konuk oldu, eşeğini ahıra bağladı, kendisi de dostlarıyla sofranın baş köşesine oturdu. Yemek ve tatlı yiyerek söyleşmeye daldı, gitti.

Derviş yemek arasında eşeğini hatırladı; hanın hizmetlisine döndü:

“Ahıra git, eşeğe saman ver, arpa ver,” dedi.

Hizmetli:

“Söylemene ne gerek var? Bu işler, eskiden beri benim işim,” dedi.

Derviş:

“Önce arpayı ıslat; çünkü eşek karttır, dişleri kesmez,” diyerek akıl vermeyi sürdürdü.

Hizmetli söylenerek:

“Yersiz konuşuyorsun, bu işleri en iyi ben bilirim,” dedi.

Derviş cevap verdi:

“Bak! Her şeyden önce palanını^[12] indir. Yaralı olan sırtına, acıyı giderecek ilaç sür.”

Hizmetli:

“Tamam anladık! Bana işimi öğretme! Ben senin gibi yüzlerce kişiyi ağırladım, hepsi de benden memnun kaldı. Bıktım artık, az konuş, bana salık verme!” diye söylendi.

Hizmetli, daha sonra:

“Gideyim de önce arpa ve saman getireyim,” diye düşündü.

Gitti, ama eşeği de unuttu gitti hemen. Derviş tavşan uykusuna yatmıştı. Hizmetli arkadaşlarının yanına giderek, dervişin sözleriyle acı acı alay etti, eğlendi.

Dervişse, o uzun yolculuktan yorulmuş bitmişti; açık gözlerle düşler görüyordu. Düşünde, eşeği bir kurdun pençesine düşmüştü; kurt, sırtından budundan onu parçalıyordu.

Derviş uykudan uyanınca:

“Bu ne saçma bir düş; acaba o sevecen hizmetli nerede?” dedi kendi kendisine.

Derken, yeniden uyuyakaldı, yeniden, karmakarışık düşler görmeye başladı. Eşeği kimi zaman kuyuya, kimi zaman bir çukura düşmüş görüyordu; zaman zaman da birden yatağından fırlıyor, dualar ediyordu.

Uyanınca:

“Allah Allah! Bu derdin çaresi nedir? Bu hizmetli bize bir kötülük mü düşünüyor yoksa?” diye düşündü.

Derviş böyle düşünürken, eşeği öyle bir durumdaydı ki, düşman başına. O zavallı eşek bütün gece taş toprak içinde, palanı tersine dönmüş, kayışı kopmuş durumdaydı. Yol yorgunluğuyla ölmüş bitmiş, bütün gece yemsi yiyeceksiz kalmıştı. Zavallı eşek bütün gece:

“Yâ rabbî! Arpadan vazgeçtim, biraz saman ihsan eyle!” diye dua etmişti.

O zavallı eşek aç açına sabaha kadar bir yandan öbür yana döndü durdu. Sabah olunca hizmetli geldi, hemen palanını düzeltti. Eşek satanların yaptığı gibi, onu ucu sivri ağaçla iki üç defa dürttü. O insafsız, soyunun gerektirdiği her eziyeti zavallı eşeğe yaptı. Eşek o dürtme acısıyla açlığını, perişanlığını unuttu, sıçradı, kalktı. Zavallının dili yoktu ki çektiği sıkıntıyı anlatsın.

Derviş sabahleyin kalktı, eşeğine bindi, yeniden yola koyuldu. Eşek adım başında tökezliyordu. Eşeğin durumunu görenler, onu hasta sandılar; kimi, kulağına, burnuna bakıyor; kimi, damağında yara mı var diye ağzını açıyor; kimi, nalına sıkışmış taş parçası arıyor; kimi de gözünde yara var mı diye araştırıyordu.

Gelip geçenler dervişe:

“Efendi, nedir bu eşeğin hali?” diye soruyordu.

Dervif durumunu anlamifftı; o insafsız hizmetli, eŒeđi a bırakmifftı. Bunu anladığında eŒeđin durumunu soranlara:

“Geceleyin eŒeđin yemi “Yâ sabır” olursa, gündüz de böyle secdeye kapanır,” diyordu.

NASİBİNİ ARAYAN ADAM

Bağdat'ta yaşayan bir adam, günün birinde büyük bir mirasa kondu. Hiçbir çaba harcamadan öyle çok mal mülk sahibi oldu ki sorma gitsin. Ama malın, paranın değerini bilemedi, har vurup harman savurdu; su gibi para harcayıp keyfine baktı.

Paralar suyunu çekince de, teker teker malları satmaya başladı. Hazıra dağ taş dayanmaz, derler. Aynen öyle oldu; adam kısa zamanda paraları, malları tüketti, parasız pulsuz kalakaldı.

“Allah'ım, bana para verdin, mal mülk verdin, ben değerini bilemedim, hepsini tükettim. Ya bana bir geçim yolu daha göster ya da bu canı al da kurtar beni...” diye yalvarmaya başladı.

Adam o gece bir düş gördü; düşünde, ona Allah'ın onun dualarını kabul ettiği, Bağdat'tan kalkıp Mısır'a gitmesi gerektiği, orada bir define bulacağı söylendi.

Adam büyük bir sevinçle hemen yola koyuldu. Çok uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Mısır'a vardı; ama hiç parası kalmadığından, aç ve susuz sokaklarda dolaşmaya başladı. Dilenmekten başka çaresi yoktu; ama öylesine utanıyordu ki, gecenin olmasını bekledi. Gecenin karanlığının ardına saklanıp dilenmeye karar verdi.

O sıralar Mısır'da hırsızlık almış başını gidiyormuş. Halife de bekçilere, gece sokağa çıkanlara acımamaları gerektiğini söylemiş. “Gece sokakta kimi görürseniz görün, kesinlikle cezalandırın; acımayın,” diye ferman çıkarmış.

Bu ferdandan haberi olmayan adam, gece dilenmek üzere sokağa çıktı; bekçi onu hemen yakalayıp dövmeğe başladı. Bir yandan dövüyor, bir yandan da:

“Geceleyin sokakta ne arıyorsun? Neden sokağa çıktın? Kılığın kıyafetin buranın adamlarına benzemiyor. Kimsin, nesin, gecenin karanlığında neden sokaklarda dolaşıyorsun?” diye sorguluyordu.

Adam da yalvardı:

“Ben buranın yabancısıyım. Tâ Bağdat’tan geldim. Kötü bir niyetim yok. Aç susuz kaldım; kimselere görünmeden gece karanlığında dilenmeye çıktım,” dedi.

Bekçi adamı dövmeği bıraktı:

“Anlat bakalım, tâ Bağdat’tan neden geldin? Deli misin, nesin? İnsan o kadar yolu parasız, pulsuz niye gelir ki?” dedi.

Bunun üzerine, adam gördüğü düşü anlattı. Bekçi, gülmeye başladı:

“Sen bir düşe kapılıp buralara kadar gelmişsin; anlaşılan, akılsızın birisin. Ben yıllardan beri zaman zaman aynı düşü görürüm. Düşümde bana, ‘Bağdat’ta falan mahallede, filan evin bahçesinde bir define var, git onu al,’ derler de ben dinlemem. Benim aklım başımda; senin gibi aptalın teki değilim!” dedi.

Adam bir anda yediği dayağın acısını unuttu; çünkü, bekçinin Bağdat’ta adresini verdiği ev, kendi eviydi. İçinden Allah’a şükretti. Hemen memleketine dönmek üzere yola koyuldu; yollarda aç, susuz kaldı; yorgunluktan perişan bir durumda evine vardı. Hemen bahçesindeki tarif edilen yeri kazarak defineyi buldu.

FİLİN ŞEKLİ

Bir Hintli, hayatlarında hiç fil görmemiş insanların yaşadığı bir köye bir fil getirdi; fili karanlık bir ahıra koydu. Ertesi gün, fili köylülere gösterecekti. Ama meraklı birkaç kişi hayvanı hemen görmek için o kapkaranlık ahıra toplandı. Ancak ahır o kadar karanlıktı ki, fil gözle görüleliyordu. Adamlardan hiçbirisi de yanlarında mum getirmeyi akıl edememişti. O göz gözü görmeyecek kadar karanlık ahırda, file ellerini sürerek onu tanımaya çalıştılar.

Birinin eline filin kulağı geldi; “Fil bir oluğa benzer,” dedi.

Başka birinin eline ayağı geldi; “Fil bir direğe benzer,” dedi.

Bir başkası da sırtını ellemişti; “Fil bir taht gibidir,” dedi.

Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa fili ona göre anlatmaya başladı. Bundan dolayı fili tarifleri de farklı farklıydı. Eğer herkesin elinde bir mum olsaydı, fili tariflerinde bir farklılık kalmazdı.

Duygu gözü, ancak avuca, köpüğe benzer; avuç bütün fili birden elleyemez ki! Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başkadır. Köpüğü bırak da, denizi görmeye bak sen. Köpükler, gece gündüz denizden meydana gelir, onları deniz harekete getirir. Ama ne şaşılacak şeydir ki, sen köpüğü görüyorsun da denizi görmüyorsun.

NOTLAR

- [1] Kadın hizmetçi.
- [2] Leylâ ile Mecnûn, aynı adlı mesnevinin kahramanlarıdır.
- [3] Kutsal kitaplar Tevrat ve Kur'an'da hikâyesi anlatılan Hz. Yusuf.
- [4] Masallarda sözü edilen bir kuş.
- [5] Kuzey kutbuna yakın olan iki parlak yıldızdan her biri.
- [6] Yayın gerilen kirişi.
- [7] “Güç ancak Allah'ındır” anlamındaki Arapça cümlenin kısaltılmışı.
- [8] Işığın çevresinde dönen bir tür kelebek.
- [9] Tasavvufun ilkelerinden biri de, insanın bu dünyanın nimetlerini bir yana bırakarak; kendi varlığını Tanrı'nın varlığında yok etmektir.
- [10] Burada: Ders.
- [11] Mûsâ Peygamber'in Tanrı'yla görüştüğüne inanılan kutsal dağ.
- [12] Semeri eşeğin sırtına bağlayan kayış.